

Geliş Tarihi (Received): 13.12.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 19.04.2025

Araştırma Makalesi / Original Research

COVID-19 Pandemisinde Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlığını Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi

Investigation of Variables Affecting the Psychological Resilience of University Students During the COVID-19 Pandemic

Aygül KISSAL ¹

Bahadır GENİŞ ²

Fatma AVŞAR ³

Nermin GÜRHAN ⁴

Medine KOÇ ⁵

Ahmet ÖZASLAN ⁶

¹Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Tokat, TÜRKİYE

²Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kocaeli, TÜRKİYE

³Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Tokat, TÜRKİYE

⁴Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü (emekli), Tokat, TÜRKİYE

⁵Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Tokat, TÜRKİYE

⁶Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, TÜRKİYE

Yazışmadan sorumlu yazar: Aygül KISSAL; aygul.kissal@gmail.com

Alıntı (Cite): Kissal A., Geniş B., Avşar F., Gürhan N., Koç M., Özasan A. COVID-19 Pandemisinde Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlığını Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi. YBH Dergisi. 2025;6 (1): 21-37

Özet:

Amaç: Bu çalışmada COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu çalışma tanımlayıcı ilişki arayıcıdır. Çalışmaya çevrim içi bağlantılı anket yöntemi ile ulaşılan 2238 lisans öğrencisi katılmıştır. Veriler “Kişisel Bilgi Formu, Kişilik Ölçeği (KÖ), Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (KPSÖ), Korona Virüs Anksiyete Ölçeği (KAÖ) ve Uzaktan Eğitim Görüşleri Ölçeği (UEGÖ) ile toplanmıştır.

Bulgular: Yüksek KPSÖ puanını öngören yordayıcıların ilk beş tanesi önem sırasına göre duygusal dengelilik, sorumluluk ve dışa dönüklük, kişilik özelliklerinin yüksek olması, KAÖ puanının düşük olması ve kronik hastalık olmamasıdır.

Sonuç: KPSÖ puan ortalaması orta düzeyde tespit edilmiştir. Kişilik özelliklerinden duygusal dengelilik, sorumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliğinin öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarına olumlu etkisi belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: COVID-19; kişilik; uzaktan eğitim; üniversite; psikolojik sağlamlık.

Abstract:

Aim: This study aimed to examine the psychological resilience of university students in terms of various variables during the COVID-19 pandemic.

Methods: This study is descriptive relationship-seeking type. In this study, 2238 undergraduate students who were reached by using the online linked survey method participated. The data were collected through the “Personal Information Form, Personality Inventory (PI), The Brief Resilience Scale (BRS), Coronavirus Anxiety Scale (CAS) and Distance Education Opinion Scale (DEOS)”.

Results: The first five predictors of high BRS score, in order of importance, are emotional stability, conscientiousness and extraversion, high personality traits, low CAS score and no chronic disease status.

Conclusion: The average score of BRS was determined to be at a moderate level. The positive effect of the personality traits of emotional stability, responsibility and extroversion on the psychological resilience of the students was determined.

Key Words: COVID-19; personality; distance education; university; psychological resilience.

Giriş

Koronavirüs (COVID-19) salgını siyasetten ekonomiye, teknolojiye, günlük hayata, seçimlere, tüketim kalıplarına, etkileşime ve düşünme biçimlerine kadar pek çok değişiklik getirmiştir.^(1,2) Dünyada olduğu gibi ülkemizde de koronavirüs salgınında kurumlarda eğitim ve öğretime ara verilmiş ve uzaktan eğitim ile devam edilmiştir. Uzaktan eğitimde etkileşim ve iletişimin yanı sıra bireylerin kişilik özellikleri önemlidir. Özellikle eğitim süreçlerinde kişilik özellikleri bireye ait zihinsel, düşünsel ve duyuşsal süreçler içerdığı için dikkat edilmesi gereken bir faktördür.^(2,3) Salgının giderek yaygınlaştığı ve bulaşma riskinin arttığı dönemlerde yapılan çalışmalar öğrencilerin yaşamında kontrolü kaybetme duygusu ve seçme özgürlüğünün kısıtlanması nedeniyle panik, korku ve stres yaşadığını göstermiştir.^(1,2,4) Bir kişilik özelliği olarak psikolojik sağlık bireyleri salgının olumsuz etkileriyle başa çıkmaya hazırlanmaktadır.⁽⁵⁾ Psikolojik sağlık bireyin stres veya bir travma karşısında ruhsal dengesini koruması için gösterdiği direnç olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar karşılaştığı strese biyolojik, psikolojik ve sosyal kaynakları kullanarak direnç göstermektedir. Psikolojik sağlamlığı yüksek olan bireylerin sosyal olarak daha dışa dönük kişilik özellikleri gösterdikleri, yeni durumlara kolay uyum sağladıkları, benlik saygılarının, kendini kabullerinin yüksek olduğu, dışsal motivasyondan çok içsel motivasyona önem verdikleri belirlenmiştir.⁽⁶⁾ Dünyada yaşanan salgınlar, ekonomik durgunluklar, doğal ve teknolojik afetler, iklim değişiklikleri, savaşlar, terör eylemleri ve küreselleşmenin getirdiği zorluklarla baş etme süreçlerinde veya bunlara uyum gösterme zamanlarında psikolojik sağlamlığın ne kadar önemli olduğu ortaya konulmuştur.⁽⁴⁾ Salgın hastalık süreci gibi stresli ve travmatik olaylarla, fiziksel ve psikolojik sorunlarla baş etmede bireylerin psikolojik sağlamlıklarının koruyucu bir faktör olabileceğine işaret edilmektedir. Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlığı ile cinsiyet, yaş, gelir durumu arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.^(7,8) Psikolojik sağlamlığın toplumsal cinsiyet, kültürlerarası duyarlılık ve risk faktörlerinin olmasına göre farklılık gösterdiği; ama öğrencilerin cinsiyet, okuduğu bölümler ve fakülteler ile psikolojik sağlık arasında anlamlı ilişki olmadığı da belirlenmemiştir.⁽⁹⁾ COVID-19 salgını boyunca psikolojik sağlamlıkta depresyon, stres ve anksiyete, psikolojik sağlık, öznel iyi oluş, umut, yaşam doyumu düzeyi, yaşam anlamı ve kaygı düzeyleri ilişkisi gibi çeşitli değişkenlerin ilişkisi incelenmiştir. ^(5,6,8) Bir araştırmada bireylerin psikolojik sağlık düzeyi arttıkça, zorluklarla başa çıkma güçlerinin arttığı gösterilmiştir.⁽⁴⁾ Ayrıca bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin, sorunlarla baş etmede kullandıkları yöntem ve kendilerini tanımlama şekillerine göre, üniversiteye uyum ve psikolojik sağlamlıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bildirilmiştir. İçerik

öğrencilerin puanları, sosyal, yaratıcı, girişimci olarak değerlendirenlere göre düşük saptanmıştır.⁽⁸⁾

COVID-19 salgın sürecinde sağlık sistemleri başta olmak üzere eğitim ve öğretimde uzaktan eğitim gibi köklü değişiklikler olması nedeniyle üniversite öğrencileri alışkın oldukları eğitim öğretim ortamlarından farklı birçok yeniliği deneyimlemiştir.⁽¹⁰⁾ Uzaktan eğitim süreci öğrencilerin iletişim imkanları, içinde yaşadıkları ev ortamı, sosyo ekonomik durum, aile koşulları gibi pek çok faktörden etkilenmiştir.⁽²⁾ Uzaktan eğitim ile kişiye ve mekana göre çok fazla değişebilen bu koşullar nedeniyle öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları da etkilenmiş olabilir. Uzaktan eğitim sürecinde yararlanılan araç ve gereçleri yetersiz gören öğrenciler ile bu süreçte yeterince bilgi ve danışmanlık almadığını düşünen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları diğer öğrencilerden daha düşük saptanmıştır.⁽⁴⁾ COVID-19 salgının etkileri ruh sağlığı^(11,12), uzaktan eğitime yönelik görüşler ve kişilik özellikleri⁽²⁾, koronavirüs korkusu⁽¹³⁾ açısından araştırılmıştır. Ancak COVID-19 salgın sürecinde uzaktan eğitim sürecinin üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları ve etkileyen faktörleri çok az sayıda çalışmanın konusu olmuştur.^(4,8,14) Uzaktan eğitim alan üniversite öğrencilerinin katıldığı bir çalışmada öğrencilerin psikolojik sağlamlarının azalması yalnızlık duyguları veya yalnızlık algıları ile ilişkilendirilmiştir.⁽¹⁵⁾ Salgın sürecinde Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında yüz yüze eğitimler iptal edilmiş, dersler çevrimiçi (online) ortamda gerçekleştirilmiştir. Bazı yükseköğretim kurumlarında çevrim içi eğitim-öğretim eskiden beri olmakla birlikte üniversitelerin birçoğu bu yöntem ile ilk defa denemişlerdir. Bu hazırlığı olmayan, ani geçiş döneminde öğrenme-öğretme ortamları için organizasyonunu doğru bir şekilde planlama ve değerlendirmede zamanda sınırlılık olmuştur.⁽⁴⁾ Salgınla birlikte uzaktan eğitime geçişte öğrenciler artan ders yükü, eğitimin uzaktan yapılabilmesi için alt yapıda yetersizlikler, pedagojik gereksinim ve beklentilerin sağlanamaması, salgında uyulacak kurallar, kısıtlamalar, ekonomik güçlükler ve ailesel sorumluluklar gibi pek çok zorlukla karşılaşmışlardır. Dolayısıyla COVID-19 salgını öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarını etkilemiş olabilir. Araştırmamızın bu etkilerle ilgili boşluğu dolduracağı ve gelecekte yürütülecek uzaktan eğitim süreçlerine ve salgın durumlarında yapılacaklara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma uzaktan eğitim sürecini daha iyi anlamayı, öğrencilere daha sorunsuz bir uyum sürecine yardımcı olmak için öğretim üyeleri ve yöneticilere değerli bilgiler sağlayabilir. Bu çalışmada COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlığını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma soruları

1. COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri ile kişilik özellikleri arasında bir ilişki var mıdır?
2. COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri ile korona virüs kaygısı arasında bir ilişki var mıdır?
3. COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlığını etkileyen faktörler nedir?

Gereç ve Yöntem

Araştırma deseni

Tanımlayıcı ilişki arayıcı türde bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Taşlıçiftlik kampüsünde 2020 yılının Temmuz-Eylül aylarında lisans eğitimi gören 19254 öğrenci oluşturmuştur. Tek örneklem düzeninde örnek hacmi hesabına göre $[X = Z_{\alpha/2}^2 * p * (1-p) / MOE^2; n = N * X / (X + N - 1)]$ araştırmanın en az olabilecek örneklem büyüklüğü 440 olarak hesaplanmıştır.¹⁶ Araştırmaya üniversitenin tüm bölümlerinden öğrenciler davet edilmiştir. Örneklem belirlenmesinde sokağa çıkma yasağı sürecinde yüz yüze veri toplamanın mümkün olmaması, zaman ve maliyet açısından uygun olması ve eğitimin uzaktan devam etmesinden dolayı ile kolayda örnekleme yöntemi seçilmiştir. Öğrencilerin online veri toplama sürecine katılımda isteksiz olma, katılmama ihtimali göz önüne alınarak en fazla üç kez çevrim içi bağlantılı duyuru yapılmış, duyurular öğrencilerin ders programları incelenerek, aktif olarak ders için internet başına geçtikleri saatlerde yapılmıştır. Bu üç duyuru sonucunda uygulamanın yapıldığı tarihlerde uzaktan eğitim derslerine devam eden, iletişim engeli olmayan 2256 lisans öğrencisi çalışmaya katılmaya gönüllü olmuştur. Anket formunda analiz yapılmaya engel olacak kadar eksik olan (n=11) ve çelişkili yanıtların yer aldığı formlar (n=7) örneklemden çıkartılmıştır. Geriye kalan 2238 lisans öğrencisi çalışmanın örneklemi oluşturmuştur. Böylece çalışmaya Tıp Fakültesi (n=31), Diş Hekimliği Fakültesi (n=40), Fen Edebiyat Fakültesi (n=259), Ziraat Fakültesi (n=61), İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (n=208), Eğitim Fakültesi (n=260), Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi (n=96), İslami İlimler Fakültesi (n=86), Spor Bilimleri Fakültesi (n=44), Sağlık Bilimleri Fakültesi (n=272), Devlet Konservatuvarı (n=5), Tokat Meslek Yüksek Okulu (398), Tokat Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu (n=288), Adalet Meslek Yüksekokulu (n=48), Tokat Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu (n=75), Tokat Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu (n=67) öğrencisi katılmıştır. Bu örneklem yapılan güç analizine göre oldukça yüksek olmakla birlikte, evreni daha iyi temsil edeceği için tüm veriler analize dahil edilmiştir.

Araştırmanın dahil edilme kriteri Gaziosmanpaşa Üniversitesi Taşlıçiflik kampüsünde öğrenci olmaktır.

Veri toplama araçları

Veriler “Kişisel Bilgi Formu, Kişilik Ölçeği, Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Korona Virüs Anksiyete Ölçeği ve Uzaktan Eğitim Görüşleri Ölçeği” ile çevrimiçi anket formu ile elde edilmiştir.

Kişisel bilgi formu

Araştırmacıların oluşturduğu bu form yaş, cinsiyet, medeni durum, aile yapısı, aile ilişkileri, sosyoekonomik düzey, kronik hastalığın varlığı, kendisinin veya yakınının koronavirüs geçirme durumu, ders başarısı, okuduğu bölümü isteyerek tercih etme, psikolojik hastalık tanısı alma durumu, COVID-19 salgın sürecindeki aktiviteler hakkında sorularını içeren 20 sorudan oluşmuştur.

Kişilik ölçeği (KÖ)

Gosling ve arkadaşlarının (2003) geliştirdiği ölçek yedili likert tipinde ve 10 maddelik ölçek 1= kesinlikle katılmıyorum’dan 7=kesinlikle katılıyorum’a doğru puanlanmaktadır. Ölçeğin geçerlilik güvenirlik çalışması Atak (2013) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yumuşak başlılık, sorumluluk, deneyime açıklık, duygusal dengelilik ve dışa dönüklük olmak üzere beş alt boyutu ve her alt boyutta iki maddesi vardır. Ölçme aracının Cronbach’s alpha değerleri sırasıyla; yumuşak başlılık 0.81, sorumluluk 0.84, deneyime açıklık 0.83, duygusal dengelilik 0.83 ve dışa dönüklük 0.86 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach’s alpha değerleri sırasıyla; yumuşak başlılık boyutu için 0.86, sorumluluk boyutu için 0.68, deneyime açıklık boyutu için 0.83, duygusal dengelilik boyutu için 0.78, ve dışa dönüklük boyutu için 0.74’tür. Ölçeğin toplam bir puanı olmamakla birlikte, her alt boyuttan elde edilen puanların yüksekliği o kişilik özelliklerinin daha yüksek düzeyde gözlemlendiğini ifade etmektedir.

Kısa psikolojik sağlamlık ölçeği (KPSÖ)

Kişilerin psikolojik sağlamlığını ölçmek için Smith ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen bu ölçek 1=hiç uygun değil’dan 5=tamamen uygun’a doğru beşli likert tipinde puanlanmaktadır. Ölçekte toplam altı madde bulunmakta olup, iki, dört ve altıncı maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçeğin geçerlilik güvenirlik çalışması Doğan (2015) tarafından yapılmıştır. Bu ölçekte yüksek puanlar yüksek psikolojik sağlamlığı göstermektedir. Ölçeğin dört farklı çalışma grubu için açımlayıcı faktör analizi sonuçlarında toplam varyansın %57-%67’sini açıklayan tek faktörlü bir yapı bulunmuştur. Ölçeğin madde yük değerleri 0.68 ile 0.91 arasındadır. Ölçekte test tekrar test güvenirlik katsayısı 0.62-0.69 arasındadır. KPSÖ’nün

Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.83, bu araştırmada ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.84 hesaplanmıştır.

Koronavirüs anksiyete ölçeği kısa formu (KAÖ)

Lee (2020)'nin geliştirdiği ölçek beş maddelidir. Ölçek 0= hiçbir zaman ve 4=son iki haftada neredeyse her gün şeklinde puanlanmıştır. Türkçe geçerlilik güvenirliği Biçer ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan ölçeğin Cronbach's alpha değeri 0.83'tür. Bu araştırmada Cronbach's alpha=0.83 bulunmuştur.

Uzaktan eğitim görüşleri ölçeği (UEGÖ)

Yıldırım ve arkadaşları (2014)'nın geliştirdiği ölçek 18 maddeli ve beşli Likert tipinde dört alt boyutlu bir ölçektir. Ölçeğin puanlanması "1" "hiçbir zaman katılmıyorum", "2" "Nadiren katılıyorum", "3" "Bazen katılıyorum", "4" "genellikle katılıyorum" ve "5" "her zaman katılıyorum" olarak belirlenmiştir. Ölçeğin minimum puanı 18, maksimum puanı 90'dır. Ölçekten alınan puandaki artış uzaktan eğitime yönelik görüşlerin olumlu olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.86 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin dört alt boyutu bulunmaktadır. Boyutlar; uzaktan eğitimin kişisel yaşantısına uygunluk durumları "kişisel uygunluk 6 madde: Cronbach's alpha=0.86", uzaktan eğitim ortamlarında yürütülen öğretim faaliyetlerinin öğrenci başarısı üzerindeki etkilerine yönelik görüşleri "etkililik 5 madde: Cronbach's alpha=0.81", geleneksel öğretim ile uzaktan eğitimi öğrenme özellikleri açısından karşılaştırmaya imkan tanıma "öğreticilik 4 madde: Cronbach's alpha=0.81" ve öğrenenlerin öğrenme sürecinde yerine getirmesi gereken çalışmalara yönelik yaklaşımları "yatkinlik 3 madde: Cronbach's alpha=0.80" olarak açıklanmaktadır. Bu araştırmada ölçeğin Cronbach's alpha=0.78 saptanmıştır.

Verilerin değerlendirilmesi

Araştırma verileri SPSS 22.0 versiyonu ile hesaplanmıştır. Tanımlayıcı analizlerde frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri alınmıştır. Ölçümle elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri ± 1.5 arasında bulunmuş olduğundan normal dağıldığı varsayılmıştır.⁽²⁴⁾ Verilerde ilişkiler Pearson Korelasyon analizi ile test edilmiştir. Çoklu doğrusal regresyon analizinde stepwise yöntemi kullanılmış, Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği toplam puanları bağımlı değişken olarak kabul edilmiştir. İstatistiksel anlamlılık seviyesi $p < 0.05$ olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın etik boyutu

Araştırmanın yapılabilmesi için XXX üniversitesinin Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (Evrak Tarih ve Sayısı: 13/08/2020-E.36528), araştırmanın

yapılacağı kurumlardan ve öğrencilere google formda çalışma amacı açıklanmış form üzerinde yazılı onamı onaylayanlar çalışmaya alınmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırmanın birinci sınırlılığı tek bir İl'deki bir devlet üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerle yapılmış olması nedeniyle sonuçlarının sınırlı düzeyde genellenebilir olmasıdır. İkinci sınırlılığı ise verilerin çevrimiçi görüşmeler yoluyla elde edilmesidir. Ayrıca araştırmaya az da olsa %3.7'si (n=82) bir psikiyatrik bozukluğa sahip öğrenciler de dahil edilmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin sosyodemografik ve bazı tanımlayıcı özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir. Öğrencilerin %69.4'ü (n=1553) kız, %3.9'u (n=87) evli, %55.4'ü (1240) geliri giderine eşit, %76.1'i (n=1703) çekirdek aile yapısına sahiptir. Öğrencilerin %89.9'unun (2012) anne-babası beraber, %48.3'ünün (1082) aile ilişkisi ve %49.6'sının arkadaş ilişkisi çok iyi, %53.4'ünün her zaman sosyal medyayı kullandığı saptanmıştır. Öğrencilerin %7.6'sı (n=171) bir kronik hastalığa, %3.7'si (n=82) bir psikiyatrik bozukluğa sahiptir. Öğrencilerin %5.8'i (n=130) COVID-19'u geçirdiğini belirtirken, %53.3'ü (n=1193) yakınlarının COVID-19 geçirdiğini belirtmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik ve Bazı Tanımlayıcı Özellikleri (n=2238)

Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kız	1553	69.39
	Erkek	685	30.61
Medeni durum	Evli	87	3.88
	Bekar	2151	96.12
Sosyoekonomik durum	Gelir giderden az	798	35.65
	Gelir gidere eşit	1240	55.40
	Gelir giderden fazla	200	8.93
Aile yapısı	Çekirdek	1703	76.09
	Geniş aile	535	23.91
Anne baba beraberliği	Evet	2012	89.90
	Hayır	226	10.10
Aile ilişkisi	Çok iyi	1082	48.35
	Orta	1049	46.87
	Kötü	87	3.88
Arkadaş ilişkisi	Çok kötü	20	0.90
	Çok iyi	1109	49.55
	Orta	1052	47.00
Sosyal medya kullanım sıklığı	Kötü	53	2.36
	Çok kötü	24	1.07
	Hiçbir zaman	46	2.05
Kronik hastalık*	Ara sıra	697	31.14
	Nadiren	301	13.44
	Her zaman	1194	53.35
Psikiyatrik bozukluk*	Var	171	7.64
Ailede Psikiyatrik bozukluk*	Var	82	3.66
		355	15.86

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik ve Bazı Tanımlayıcı Özellikleri (n=2238) (Devamı)

Özellikler		n	%
Ders başarısı tanımlaması	Başarılı	1536	68.63
	Başarısız	702	31.36
Okuduğu bölümü isteyerek tercih etme	Evet	1848	82.57
	Hayır	390	17.42
COVID-19 geçirme durumu	Evet	130	5.80
	Hayır	2108	94.20
Yakınında COVID-19 geçirme durumu	Evet	1193	53.30
	Hayır	1045	46.70

*Sadece VAR olanlar gösterilmiştir.

COVID-19 salgın sürecinde yapılan çeşitli aktivitelerin sıklığı Tablo 2’de gösterilmiştir. COVID-19 salgın döneminde öğrencilerin %63.6’sı (n=1424) her zaman evde yapılan işlerle vakit geçirdiğini belirtirken, %4.6’sı (n=103) sosyal içeriği yüksek aktiviteler yaptığını belirtmiştir. Katılımcılar kültürel/egitimsel meraklar ve sportif uğraşlar gibi aktiviteleri çok büyük oranlarda hiçbir zaman yapmadıklarını belirtmişlerdir (sırasıyla %72.1 ve %53.1).

Tablo 2. COVID-19 Salgın Sürecinde Yapılan Çeşitli Aktivitelerin Sıklığı

	Hiçbir zaman n (%)	Ara sıra n (%)	Nadiren n (%)	Her zaman n (%)
Evde Yapılan İşler: TV izleme, müzik dinleme, okuma, vb.	41 (1.83)	480 (21.44)	293 (13.10)	1424 (63.62)
Sosyal İçeriği Yüksek İşler: Arkadaş ziyaretleri, eğlenme, partiler, dışarıda yemek yeme, vb.	754 (33.69)	795 (35.52)	586 (26.18)	103 (4.60)
Kültürel, Eğitimsel Meraklar: Sinema, konser, tiyatro ve/veya müze gezileri, vb.	1614 (72.11)	317 (14.16)	233 (10.41)	74 (3.30)
Sportif Uğraşlar (Seyirci veya Aktif Katılım): Yüzme, yürüyüş, futbol, ata binme, bowling vb.	1189 (53.12)	505 (22.56)	325 (14.52)	219 (9.78)

Uzaktan Eğitim Görüşleri Ölçeği (UEGÖ) ile uygulanan diğer ölçekler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi ve ölçeklerden alınan puanlar Tablo 3’te gösterilmiştir. KÖ-Dışa dönüklük puanları ile UEGÖ’nün öğreticilik alt boyut puanları arasında zayıf düzeyde, anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki varken ($r=0.070$, $p=0.01$), UEGÖ’nün yatkınlık alt boyut puanları arasında zayıf düzeyde, anlamlı ve negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki vardır ($r=-0.180$, $p < 0.001$). KÖ’nün tüm alt boyutlarıyla UEGÖ’nün yatkınlık alt boyut puanları arasında anlamlı ve negatif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki vardır (her biri için $p < 0.001$). Ayrıca UEGÖ’nün yatkınlık alt boyut puanıyla KPSÖ puanları arasında zayıf düzeyde, anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki varken ($r=-0.209$, $p < 0.001$), KAÖ puanları arasında zayıf düzeyde, anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır ($r=0.074$, $p < 0.001$). (Tablo 3).

Tablo 3. Uzaktan Eğitim Görüşleri Ölçeği ile Uygulanan Diğer Ölçekler Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Diğer Ölçekler	X±SD	Uzaktan Eğitim Görüşleri Ölçeği (UEGÖ)			
		Kişisel uygunluk	Etkililik	Öğreticilik	Yatkınlık
		13.44±7.23	9.23±5.71	16.09±4.81	5.74±3.08
		r	r	r	r
KÖ- Dışa dönüklük	9.62±3.35	-0.002	-0.019	0.070**	-0.180**
KÖ- Sorumluluk	11.14±2.89	0.041	0.022	0.093**	-0.307**
KÖ- Duygusal dengelilik	9.13±2.79	0.053*	0.038	0.021	-0.240**
KÖ- Yumuşak başlılık	10.89±2.60	-0.051*	-0.058**	0.120**	-0.177**
KÖ- Deneyime açıklık	10.00±2.61	-0.030	-0.026	0.076**	-0.059**
KPSÖ	20.14±5.41	0.055**	0.059**	0.005	-0.209**
KAÖ	6.40±2.93	0.017	0.038	-0.044*	0.074**

KÖ: Kişilik Ölçeği, KPSÖ: Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, KAÖ: Koronavirüs Anksiyete Ölçeği, *p < 0.05, **p < 0.01.

KPSÖ toplam puanını öngören değişkenlerin çoklu doğrusal regresyon analizi gruplara göre değerlendirilmesi Tablo 4'te gösterilmiştir. Oluşturulan modelde bağımsız değişken KÖ alt boyutları ve KAÖ puanları, yaş, cinsiyet, aile ilişki değerlendirmesi, arkadaş ilişki değerlendirmesi, sosyal medya kullanımı, kronik hastalık durumu, psikiyatrik bozukluk durumu yer almıştır. Oluşturulan modelin anlamlı olduğu ($F=85.394$, $p < 0.001$) ve değişkenlerin varyansın %31'ini açıkladığı saptanmıştır. Yüksek KPSÖ puanını öngören yordayıcıların önem sırasına göre duygusal dengelilik ($t=12.527$, $\beta=0.249$, $p < 0.001$), sorumluluk ($t=8.559$, $\beta=0.188$, $p < 0.001$) ve dışa dönüklük ($t=9.100$, $\beta=0.182$, $p < 0.001$) kişilik özelliklerinin yüksek olması, KAÖ puanının düşük olması ($t=-7.001$, $\beta=-0.124$, $p < 0.001$), kronik hastalık olmaması ($t=4.594$, $\beta=0.081$, $p < 0.001$), erkek cinsiyet ($t=3.947$, $\beta=0.071$, $p < 0.001$), arkadaş ilişkilerinin iyi olması ($t=-2.551$, $\beta=-0.050$, $p=0.011$), sosyal medya kullanım sıklığının az olması ($t=-2.578$, $\beta=-0.046$, $p=0.010$), deneyime açıklık kişilik özelliklerinin yüksek olması ($t=2.365$, $\beta=0.044$, $p=0.180$), aile ilişkisinin iyi olması ($t=-2.195$, $\beta=-0.042$, $p=0.028$), psikiyatrik bozukluk olmaması ($t=2.284$, $\beta=0.41$, $p=0.022$) ve ileri yaş ($t=2.077$, $\beta=0.037$, $p=0.038$) olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Toplam Puanını Öngören Değişkenlerin Çoklu Doğrusal Regresyon Analiziyle Değerlendirilmesi

Değişkenler	B	LL	UL	Beta (β)	t	p
KÖ- Sorumluluk	0.353	0.272	0.433	0.188	8.559	<0.001
KÖ- Deneyime açıklık	0.091	0.016	0.166	0.044	2.365	0.018
KÖ- Duygusal Dengelilik	0.483	0.407	0.558	0.249	12.527	<0.001
KÖ- Dışa dönüklük	0.295	0.231	0.359	0.182	9.100	<0.001
KAÖ	-0.229	-0.293	-0.165	-0.124	-7.001	<0.001
Yaş	0.042	0.002	0.081	0.037	2.077	0.038
Cinsiyet	0.836	0.421	1.252	0.071	3.947	<0.001
Aile ilişkisi	-0.374	-0.708	-0.040	-0.042	-2.195	0.028
Arkadaş ilişkisi	-0.456	-0.806	-0.105	-0.050	-2.551	0.011
Sosyal medya kullanımı	-0.261	-0.459	-0.062	-0.046	-2.578	0.010
Kronik hastalık	1.653	0.947	2.359	0.081	4.594	<0.001
Psikiyatrik bozukluk	1.176	0.166	2.185	0.041	2.284	0.022

LL = Lower Limit; UL = Upper Limit, KÖ: Kişilik Ölçeği, KAÖ: Koronavirüs Anksiyete Ölçeği

Tartışma

Bireylerin psikolojik sağlamlığının hangi değişkenlerden etkilendiğinin bilinmesi, riskli bireyler için yapılacak önleyici tedbirlere ışık tutması açısından önemlidir. Psikolojik sağlamlık açısından ele alınabilecek riskli bireyler arasında üniversite öğrencileri de yer almaktadır.⁽¹⁾ Üniversite öğrencilerinin gelecekte yaşanabilecek COVID-19 salgın krizi gibi durumlarda stresle başa çıkmalarında etkili olabileceği düşünülen psikolojik sağlamlıkları ve etkileyen faktörlerin belirlenmiş olması öğrencilerin daha iyi desteklenmesi için rehber olabilir. Bu çalışma COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlığını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmanın bulguları, COVID-19 salgın döneminde öğrencilerin büyük çoğunluğunun evde yapılan işlerle (tv izleme, okuma, müzik dinleme vb.) vakit geçirdiğini (%63.6), kültürel, eğitimsel meraklarla (tiyatro, konser, müze gezileri, sinema vb.) (%72) ve sportif uğraşlarla (seyirci veya aktif katılım: yüzme, yürüyüş, futbol, ata binme, bowling vb.) (%53.1) ilgilenmediğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın bulgularına benzer olarak COVID-19 sürecinde üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımlarının değişmediği, arkadaş iletişim ve sosyal aktivitelere katılım durumlarının azaldığı, kitap okuma ve film izleme düzeylerinde anlamlı oranda artış olduğu bildirilmiştir.^(25, 26) Karantina ve izolasyon tedbirleri insanlarda yüz yüze iletişimin ve geleneksel sosyal ilişkilerin kaybına ve ciddi bir strese yol açmıştır.^(1,11,22,25)

Araştırma sonucunda öğrenciler KAÖ ve UEGÖ'nin öğreticilik alt boyutu hariç diğer alt boyutlarından ortalamanın altında puan almıştır. Öğrencilerin KPSÖ puan ortalamasının ise orta düzeyde olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik olumlu görüşlerinin olmadığını göstermektedir. Yapılan bir çalışmada spor bilimleri fakültesi öğrencilerinde uzaktan senkron eğitim uygulamalarının geleneksel eğitime göre etkili olmadığı ancak uzaktan eğitimi öğretici buldukları belirlenmiştir.⁽²⁷⁾ Literatür çalışmamızın bulgularını desteklemektedir.^(4,10,28,29) Sonuçlar uzaktan eğitimin öğrencilere iyi bir öğrenme fırsatı sağlayamadığını düşündürmektedir.

Öğrenme sürecinde kişilik özellikleri çok önemlidir.^(2,30) Bu çalışmada KÖ'nün yumuşak başlılık, sorumluluk, deneyime açıklık, dışa dönüklük ve duygusal dengelilik alt boyutlarıyla UEGÖ'nün yatkınlık alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır ($p < 0.001$). Bu çalışmada KÖ'nün yumuşak başlılık, sorumluluk, deneyime açıklık ve dışa dönüklük alt boyut puanları arttıkça UEGÖ'nün öğreticilik alt boyut puanları artmaktadır. KÖ'nün yumuşak başlılık alt boyutu puanı arttıkça UEGÖ'nün kişisel uygunluk ve etkililik alt boyut puanları düşmektedir. Dışa dönük,

sorumluluk alması yüksek ve deneyime açık bireylerin yaşam boyu öğrenme eğilimleri daha yüksek olabilir.³⁰ Bir çalışmada öğrencilerin yaşam boyu öğrenme eğilimi ile sorumluluk, dışa dönüklük, yumuşak başlılık, arasında negatif yönde düşük korelasyon, deneyime açıklık ve duygusal dengesizlik arasında negatif yönde orta düzeyde korelasyon bulunmuştur.³⁰ Bir kişilik özelliği olarak yaşam boyu öğrenme eğilimleri yüksek olanların duygusal dengesizliği düşüktür. Bu durum bireyin yaşam dengesine sahip olması ile yeni bilgiler edinme ve gelişmeye daha yüksek bir motivasyonla devam edildiği şeklinde açıklanmıştır. Diğer bulgular bireyin deneyime açıklığın artması ile yaşam boyu öğrenme eğiliminde azalma gösterdiğine işaret etmektedir. Beklenenin tersine olan bu durum yaş aldıkça edinilen deneyimlerin yeni öğrenmelerin önüne geçebildiği şeklinde açıklanmıştır.⁽³⁰⁾ Öğretmen adayları üzerinde yapılan bir araştırma öğrencilerin kişilik özelliklerinin e-öğrenmede hazır bulunuşluğunu orta düzeyde etkilediğini bildirilmiştir.⁽³⁾ Kişilik özellikleri ile ilgili bu çalışma bulguları, duygusal dengelilik, sorumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliği ile öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları üzerindeki olumlu etkisi hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Bu araştırma üniversite öğrencilerinin sahip olduğu duygusal dengelilik, sorumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin yüksek olması, KAÖ puanının düşük olması, kronik hastalık olmaması, erkek cinsiyette olma, arkadaş ilişkilerinin iyi olması, sosyal medya kullanım sıklığının az olması, deneyime açıklık kişilik özelliklerinin yüksek olması, aile ilişkisinin iyi olması, psikiyatrik bozukluk olmaması özelliklerinin psikolojik sağlamlığın anlamlı birer yordayıcı oldukları görülmüştür. Bu çalışmanın sonucunu destekler şekilde çalışmalarda COVID-19 korkusunun psikolojik dayanıklılığı negatif yönde etkilediği belirlenmiştir.^(31,32) Bir çalışmada psikolojik sağlamlık ile yumuşak başlılık, sorumluluk, deneyime açıklık ve dışadönüklük arasında pozitif yönlü, duygusal dengesizlik arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Aynı çalışmada salgın zamanında sokağa çıkma yasağı olan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarında yumuşak başlılık, sorumluluk, deneyime açıklık, duygusal dengesizlik ve dışadönüklük toplam varyansın yaklaşık olarak %15'ini açıkladığı bildirilmiştir.⁽³³⁾ Hemşire öğrencilerinin KPSÖ puanları ile kişisel, sosyal ve akademik uyumları arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu bildirilmiştir.⁽⁸⁾ Psikolojik sağlamlığı geliştirmede aile desteği, okul desteği, sosyal destek ve akran desteği önemli rol oynayan koruyucu faktörlerdir.⁽⁹⁾ Psikolojik uyumda sosyal desteğin önemli bir yordayıcı olduğu bildirilmektedir.⁽³⁴⁾ Bununla birlikte yapılan bir çalışmada psikolojik sıkıntının azaltılmasında sosyal desteğin sınırlı olduğu ve daha güçlü bir etkiyle benlik saygısının rolünün olduğu bildirilmiştir.⁽¹⁾ Salgınla birlikte salgın kuralları, sınırlılıklar, ekonomik olarak yaşanan güçlükler ve ailesel yüklerle birlikte uzaktan eğitime geçişte ders

yükü artmış, yetersiz alt yapı sorunları ve karşılanmayan pedagojik beklentiler gibi pek çok sorun yaşanmıştır. Bütün bu durumlar COVID-19 salgın sürecinde öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarında çeşitli etkiler oluşturmuş olabilir. Nitekim bir çalışmada ailesel faktörlerin uzaktan eğitim sürecini olumsuz etkilemediğini bildirenlerin öğrencilerin diğerlerine göre psikolojik sağlamlıkları daha yüksek bulunmuştur.⁽⁴⁾ COVID-19 salgın döneminde yapılan bir araştırmada üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları orta düzeyde belirlenmiştir. Aynı çalışmada COVID-19 salgınında psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu bildiren öğrencilerin olmayanlara göre psikolojik sağlamlık düzeylerinin düşük düzeyde olduğu gösterilmiştir.⁽³⁵⁾ Uzaktan eğitim boyunca eğitimcilerin ve akranların desteğini alamayan öğrenciler için çevrimiçi uygulamalarla destekli planlanmış psikososyal sorunlara yönelik destek hizmetlerinin oluşturulması düşünülmelidir.

Bu çalışmanın tersine öğrencilerin cinsiyet özelliğinin psikolojik sağlamlık düzeylerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı gösterilmiştir.^(4,9) Salgınlar psikolojik sağlığı kaygı, anksiyete, stres, travma sonrası stres bozukluğu gibi sonuçları açısından etkilemiştir.^(5,11,22,25) Bir salgın hakkında ani ve sürekli verilen haberleri dinlemek endişeye neden olmaktadır. Gerçeklerin öğrenilmesi; söylenti ve yanlış bilgilere maruziyetin azalması kaygı seviyesini düşürmektedir.⁽²²⁾ Öğrencilerin koronavirüs anksiyetelerinin azaltılması arkadaş ve aile ilişkilerinin iyileştirilmesi, sosyal medya kullanımının azaltılması ruh sağlığı için önemlidir. Bu nedenle, öğrencilere yönelik oluşturulacak uygulamalı programlar daha iyi psikolojik sağlamlık ile sonuçlanabilir.

Sonuç

Araştırma sonucunda öğrencilerin koronavirüs anksiyetelerinin ve uzaktan eğitim görüşlerinden öğreticilikten aldıkları puanlar ortalamanın üstündedir. Öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları orta düzeyde tespit edilmiştir. Kişilik özelliklerinden duygusal dengelik, sorumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliğinin öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarına olumlu etkisi belirlenmiştir. Üniversiteler öğrencilere kişilik özelliklerini güçlendirici eğitsel rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sağlamalıdır. Uzaktan eğitim sürecinde öğrenmeyi destekleyen uygulamalarda akademik ve sosyal ve kültürel etkinlikler de yapılmalıdır. Bu çalışma bir yükseköğretim kurumundaki öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Konu hakkında gelecek çalışmalarda yapılabilecekler için şunlar önerilebilir: Üniversitelerin farklı bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri karşılaştırmalı ve kişilik özellikleri, psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkiler ile araştırılabilir. Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşleri, kişilik özellikleri ve psikolojik sağlamlıkları nitel

araştırmalarla incelenerek derinlemesine bilgi edinilebilir. Salgın gibi olağan dışı durumlara hazırlıklı olmak için üniversitelerin uzaktan eğitim altyapılarına, psikolojik sağlamlığı artırıcı aktiviteler, eğitimler şimdiden düşünülüp eklenebilir.

Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler

Çalışma için bir üniversitenin Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (Evrak Tarih ve Sayısı: 13/08/2020-E.36528) izin alınmıştır. Öğrencilerden online google form üzerinden yazılı onam alınmıştır.

Kurumsal ve Finansal Destek Kaynağı

Herhangi bir kurumsal ve finansal destek alınmamıştır.

Yazar Katkıları

Fikir – N.G., A.K., B.G.; Tasarım - A.K., B.G., F.A., M.K. ; Denetim - A.K., N.G., B.G., F.A.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - A.K., F.A., B.G. ; Analiz ve/veya Yorum - A.K., B.G. Literatür Taraması - A.K., F.A., M.K., A.Ö. ; Yazan - A.K., B.G., F.A. ; Eleştirel İnceleme – N.G., M.K., A.Ö.

Çatışma Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

1. Matud, MP, et al. The evolution of psychological distress levels in university students in Spain during different stages of the COVID-19 pandemic: risk and protective factors. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*. 2023; 13(11): 2583–2598. <https://doi.org/10.3390/ejihpe13110180>
2. Morfaki C, Skotis A. Academic online learning experience during COVID-19-a systematic literature review based on personality traits. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*. 2023; 13(4): 697-719. <https://doi.org/10.1108/HESWBL-03-2022-0062>
3. Sevim Çırak N, Erol O. Eğitim fakültesi öğrencilerinin e-öğrenme hazırbulunuşluk düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2023; (67): 71-102. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1269031>
4. Selçuk O, Gencer TE, Karataş Z. Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin COVID-19 salgını ve uzaktan eğitim sürecine ilişkin tutumları ile psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 2021; 32(3): 967-994. <https://doi.org/10.33417/tsh.931255>
5. Paredes MR, Apaolaza V, Fernandez-Robin C, Hartmann P, Yañez-Martinez D. The impact of the COVID-19 pandemic on subjective mental well-being: The interplay of perceived threat, future anxiety and resilience. *Personality and Individual Differences*. 2021; 170: 110455. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110455>
6. Meichenbaum D. *Roadmap to Resilience: A Guide for Military, Trauma Victims and Their Families*. 2012. Belleair, FL: Institute Press.
7. Karademir T, Açıak M. Üniversiteli sporcuların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2019; 16(2): 803 – 816. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.566577>
8. Demiray T, Uğur E, Karabacak Ü. Covid-19 pandemi sürecini yaşayan hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık durumları ve üniversite yaşamına uyumlarının değerlendirilmesi. *YBH Dergisi*. 2024; 5(2): 37-55
9. Göksel-Ofas S, Yüksel-Sahin F. Predicting the psychological resilience levels of university students according to some variables. *Pegem Journal of Education and Instruction*. 2019; 9(3): 819-848. <https://doi.org/10.14527/pegegog.2019.026>
10. Moralista RB, Oducado RMF. Faculty perception toward online education in a state college in the Philippines during the coronavirus disease 19 (COVID-19) pandemic. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. 8(10), 4736 - 4742. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.081044>
11. Duan L, Zhu G. Psychological interventions for people affected by the COVID-19 epidemic. *The Lancet Psychiatry*. 2020; 7(4): 300-302. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30073-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30073-0)
12. Qiu J, Shen B, Zhao M, Wang Z, Xie B, Xu Y. A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: Implications and policy recommendations. *General Psychiatry*. 2020; 33(2): e100213. <https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-100213>
13. Oducado RM, Parreño-Lachica G, Rabacal J. Personal resilience and its influence on COVID-19 stress, anxiety and fear among graduate students. *International Journal of Educational Research and Innovation*. 2021. (15), 431–443.
14. Zhai Y, Du X. Loss and grief amidst COVID-19: A path to adaptation and resilience. *Brain, Behavior, and Immunity*. 2020; 87: 80-81. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.04.053>

15. Çetin C. Anuk Ö. COVID-19 pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: Bir kamu üniversitesi öğrencileri örnekleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 2020;7(5): 170-189.
16. Daniel, WW. *Biostatistics: A Foundation for Analysis in the Health Sciences*. 7th edition. 1999. New York: John Wiley & Sons.
17. Gosling SD, Rentfrow PJ, Swann Jr WB. A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality*. 2003; 37(6): 504-528. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00046-1](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00046-1)
18. Atak, H. (2013). On-maddeli Kişilik Ölçeği'nin Türk Kültürü'ne uyarlanması. *Noropsikiatri Arsivi*. 2021; 50(4): 312-319. <https://doi.org/10.4274/npa.y6128>
19. Smith BW, Dalen J, Wiggins K, Tooley E, Christopher P, Jennifer Bernard J. The brief resilience scale: Assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine*. 2008; 15: 194–200. <https://doi.org/10.1080/10705500802222972>
20. Doğan T. Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*. 2015; 3(1): 93-102.
21. Lee SA. Coronavirus anxiety scale: A brief mental health screener for COVID-19 related anxiety. *Death Studies*. 2020; 44(7): 393–401. <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1748481>
22. Biçer İ, Çakmak C, Demir H, Kurt ME. Koronavirüs Anksiyete Ölçeği Kısa Formu: Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*. 2020; 25 (Special Issue on COVID 19): 216-225. <https://doi.org/10.21673/anadoluklin.731092>
23. Yıldırım S, Yıldırım G, Çelik E, Karaman S. Uzaktan eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 2014; 3(3): 365-370.
24. Tabachnick B, Fidell L. *Using Multivariate Statistics* (6 ed.). 2013. United States: Pearson Education.
25. Asıcı E, Günlü A. Üniversite öğrencilerinin gözünden COVID-19 salgını: Nitel bir araştırma. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 2021; (Özel Sayı): 1-25. <https://doi.org/10.52528/genclikarastirmalari.770078>
26. Tarlakazan E, Tarlakazan BE. COVID-19 pandemi sürecinin öğrenci davranışları üzerine etkisi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*. 2021; 8(1): 52-64. <https://doi.org/10.51725/etad.746534>
27. Yılmaz M, Savucu Y, Muhammet BAŞ, Alpay N. Pandemi (Covid-19) sürecinde spor eğitimi alan öğrencilerin senkron uzaktan eğitime yönelik görüşleri. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences-IJSETS*. 2022; 8(1): 12-19. <https://doi.org/10.18826/useeabd.993361>
28. Nenko Y, Kybalna N, Snisarenko Y. The COVID-19 distance learning: Insight from Ukrainian students. *Brazilian Journal of Rural Education*. 2020; 5: 35-46. <https://doi.org/10.20873/uft.rbec.e8925>
29. Utomo MNY, Sudaryanto M, Saddhono K. Tools and strategy for distance learning to respond COVID-19 pandemic in Indonesia. *Ingénierie des Systèmes d'Information*. 2020; 25(3): 383-390. <https://doi.org/10.18280/isi.250314>
30. Ekşioğlu S, Tarhan S, Gündüz HÇ. Yaşam boyu öğrenme eğilimleri ile özyeterlik beklentisi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 2017; 25(5): 1925-1940.
31. Artan T, Atak I, Karaman M, Cebeci F. Koronavirüs (COVID-19) salgınında sosyodemografik özellikler, psikolojik sağlamlık ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki. *Turkish Studies*. 2020; 15(6): 79-94. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.43882>

32. Karadeniz EY, Özdemir A, Serin EK. Hemşirelik öğrencilerinin pandemi sürecinde Covid-19 korkusu, ölüm kaygısı ve psikolojik sağlık durumları arasındaki ilişki. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2023; 16(2): 259-269. <https://doi.org/10.26559/mersinsbd.1302442>
33. Söner O, Gültekin F. COVID-19 salgınında ergenlerin umut, psikolojik sağlık ve kişilik özellikleri. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2021; 17(2): 329-349. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.825260>
34. Oshio T, Kan M. Does social participation accelerate psychological adaptation to health shocks? Evidence from a national longitudinal survey in Japan. Quality of Life Research. 2019; 28(8): 2125-2133. <https://doi.org/10.1007/s11136-019-02142-8>
35. Dikici A, Sarıtürk M, Haberveren HK, Şahin R, Yardım Ö. Covid-19 pandemi döneminde üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin belirlenmesi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi. 2023; 13(1): 86-92. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1170212>